

**TOSHKENT IRRIGATSIYA VA QISHLOQ XO`JALIGINI
MEXANIZATSIYALASH MUHANDISLARI INSTITUTI
«Iqtisodiyot» kafedrası**

**QISHLOQ XO`JALIGI IQTISODIYOTI VA MENEJMENTI
*fanidan***

**«QISHLOQ XO`JALIGINING RESPUBLIKA IQTISODIYOTIDAGI O`RNI,
AHAMIYATI. «QISHLOQ XO`JALIGI IQTISODIYOTI» FANINING
PREDMETI, TADQIQOT USULLARI» mavzusidagi**

TOSHKENT – 2019

Mavzu:

**QISHLOQ XO'JALIGINING RESPUBLIKA IQTISODIYOTIDAGI
O`RNI, AHAMIYATI. «QISHLOQ XO`JALIGI IQTISODIYOTI»
FANINING PREDMETI, TADQIQOT USULLARI**

• Reja:

- **1.1. Qishloq xo'jaligining respublika iqtisodiyotidagi o'рни va ahamiyati.**
- **1.2. Agrar islohotlar, ularning ustuvor yo`nalishlari.**
- **1.3. «Qishloq xo`jaligi iqtisodiyoti» fanning predmeti hamda vazifalari, ularni tadqiq qilish, o`rganish usullari.**
- **1.4. «Qishloq xo'jalik iqtisodiyoti» fanining boshqa fanlar bilan bog`liqligi.**

1.1. Qishloq xo'jaligining respublika iqtisodiyotidagi o'rni va ahamiyati

O'zbekistonning jami yer maydoni 44.4 mln. gektar (2010 y.) bo'lib, shundan 48,3 foizini turli xildagi qishloq xo'jalik korxonalarini, tashkilotlari hamda dehqon xo'jaliklari foydalanadilar: ularning yig'indisi mamlakat qishloq xo'jaligini tashkil etadi. Uning asosiy maqsadi tarmoqda ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar bilan mamlakat aholisining iste'mol tovarlariga, qayta ishlash sanoatini esa xomashyoga bo'lgan talablarini qondirishdir. Maqsadni hal etish uchun:

- aholi birdaniga ya'ni qayta ishlanmasdan iste'mol qiladigan sifatli qishloq xo'jalik mahsulotlarini barcha talablarni qondiradigan darajada ishlab chiqarish;**
- qayta ishlash sanoati korxonalarining qishloq xo'jalik mahsulotlariga, ya'ni xom-ashyoga bo'lgan talabini qondirishi lozim.**

Hozirgi davrda, bu tarmoqda aholi iste'mol qilayotgan tovarlarning 95 foizidan ko'prog'i ishlab chiqarilmoqda. Ular o'simlikchilik hamda chorvachilik mahsulotlaridan iboratdir. 2008-yilda O'zbekiston Respublikasi yalpi ichki mahsulotining 19,4 foizi qishloq xo'jaligida yaratilgan. Shu yilda barcha sanoat tarmoqlarida mamlakat yalpi ichki mahsulotining 22,3 foizi, qurilishda esa 5,6 foizi yaratilgan. Raqamlar qishloq xo'jalik tarmog'ining mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni ulkan ekanligidan dalolat bermoqda. Shu yilda qishloq xo'jaligida faoliyat ko'rsatayotgan barcha turdagi tadbirkorlar tomonidan 7134,6 mlrd so'mlik yalpi mahsulot yaratilgan. U asosan 3400,7 ming tonna paxta xom-ashyosi 6621,6 ming tonna don, 5221,3 ming tonna sabzavot, 768,0 ming tonna meva, 996,3 ming tonna go'sht, sog'in vaznda 5426,3 ming tonna sut, 897,0 ming dona qorako'l teri, 2431,5 mlrd. dona tuxum va boshqa turdagi qishloq xo'jalik mahsulotlarining qiymatidan tashkil topgan.

Қишлоқ хўжалигини ривожлантириш борасидаги вазифалар

1

- республикага Марказ томонидан зўрлаб қабул қилдирилган пахта яккаҳокимлигига қарши изчиллик билан кураш олиб бориш;

- пахта хомашёсини республика ичида қайта ишлашни йўлга қўйиш (2200 сўм/гектар = 18-20 минг сўм/гектар, яъни ўн баробар кўп даромад ҳамда қарийб 100 хилга яқин маҳсулот олиниши мумкин);

3

- пахта хомашёсидан самарали фойдаланиш (ҳатто, ғўзапоя, шрот, линтдан тўғри фойдаланиб, амалдаги даромад ҳажмини 3-5 баробар кўпайтириш мумкин);

4

- пахтачиликда алмашлаб экишни жорий этишга асосланган илмий йўлдан бориш;

5

- аҳолини озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлаш учун озиқ-овқат комплексини устун даражада ривожлантириш;

6

- қайта ишлаш саноати корхоналари қурилишини жадаллаштириш.

- **1.2. Agrar islohot, ularning ustuvor yoʻnalishlari**
- **Oʻzbekiston mustaqillikka erishgandan soʻng iqtisodiyotni rivojlantirishda erkin boshqarilayotgan ijtimoiy ximoyalangan bozor iqtisodi qonunlariga asoslanishi belgilab olindi. Buning uchun iqtisodiyotning barcha sohalarida erkin bozor munosabatlarini shakllanishini taʼminlovchi islohatlarni amalga oshirish obyektiv zaruriyat hisoblanadi. Shuni eʼtiborga olgan holda qishloq xoʻjaligida turli hildagi islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan:**
  - **Huquqiy va meʼyoriy yoʻnalishda;**
  - **Tashkiliy va institutsional yoʻnalishda;**
  - **Tarkibiy islohatlar;**
  - **Iqtisodiy islohatlar;**
  - **Ijtimoiy va boshqa yoʻnalishlardagi islohatlar.**

- **Fermerlikni ustuvor sur'atlarda rivojlantirish uchun quyidagi masalalarga:**
- **-davlat tuzilmalarining qishloqda tadbirkorlik, kichik biznes sub'ekti hisoblangan fermerlik faoliyatiga aralashuvini yanada cheklash;**
- **-fermerlarni tender asosida tanlovini o'tkazish, ularga yer ajratish ishlarini oshkoralikda, barcha qonunlar talabi asosida adolatli tarzda amalga oshirish, tendyer komissiyasining a'ziligiga etuk, tajribali, bilimdon, halol ma'naviyatli rahbar, mutaxassislarni jalb etish, uning faoliyatini to'liq kompyuterlashtirish;**
- **-fermerlarga uzoq muddatga foydalanish uchun ajratib berilayotgan yerlarning sifatini yaxshilab, unumdorligini yuksalishini ta'minlashga qaratilgan tadbirlarni o'z vaqtida sifatli amalga oshirilishini ta'minlaydigan miqdorda mablag`larni davlat byudjetidan ajratish imkoniyatlarini yaratib berish;**
- **-fermer xo`jaliklarining yer maydonlarini samarali muqobil maydonlarini belgilash;**

- **-ayrim qishloq xo`jalik mahsulotlariga belgilanayotgan davlat buyurtmasini rivojlangan davlatlarda qo`llanilayotgan o`zaro manfaatli davlat dasturlari bilan almashtirish;**
- **-fermerlik faoliyatini moliyalashtirish, kreditlashtirish ishlarini soddalashtirish, shartlarining yukini yumshatish, muddatlarini va stavkalarini o`zaro manfaatli bo`lishini ta'minlash;**
- **-fermerlik faoliyatida zarur bo`lgan ishlab chiqarish vositalarini erkin sotib olish va o`z mahsulotlarini mustaqil sotish uchun bozorlarga chiqish (naqd pullarini o`z vaqtida olish) imkoniyatlarini kengaytirish;**
- **-fermerlarga barcha turdagi xizmatlarni ko`rsatadigan sub'ektlarni tashkil etish bozor infratuzilmasini shakllantirishni, ularni moddiy resurslar va texnikalar, kadrlar bilan ta'minlash bilan bog`liq bo`lgan jarayonlarni jadallashtirish;**
- **-fermer xo`jaliklari to`layotgan soliq va to`lovlar mazmunini, tartibini hamda stavkalarini qayta ko`rib chiqish;**
- **-fermer xo`jaliklariga chet el investitsiyalarini jalb etish masalalariga ko`maklashish va boshqalar maqsadga muvoffio`dir.**

1.3. «Qishloq xo`jaligi iqtisodiyoti» fanining predmeti hamda vazifalari, ularni tadqiq qilish, o`rganish usullari

- Qishloq xo`jaligi o`zining asosiy maqsadiga erishishi uchun turli xildagi mahsulotlarini yetishtiradi, ishlar va xizmatlarni bajaradi, ular yordamida talabni qondirish maqsadida taqsimlanadi, sotiladi. Korxonalar, birlashmalar, tarmoqlar (tuman, viloyat, respublika) miqyosida kechayotgan bu jarayonlar erkin bozor munosabatlari asosida amalga oshirilishi maqsadga muvofiqdir. Ularni nazariy va amaliy jihatdan talab darajasida hal etish uchun respublikada tub islohotlarni amalga oshirish zarur. Ular bozor iqtisodiyoti munosabatlarining huquqiy, me`yoriy , uslubiy hamda amaliy asoslarini yaratib berishlari lozim.

- **«Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti» fanining predmeti (maqsadi)ni hal etish uchun quyidagi asosiy vazifalar echimining nazariy, uslubiy asoslarini o'rgatish lozim:**
- **qishloq xo'jaligining bosqichma-bosqich rivojlanishini, uning respublika iqtisodiyotidagi o'rni, ahamiyati hamda o'zgarish qonuniyatlarini aniqlashni;**
- **qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining qay darajada ixtisoslashganligini, joylashganligini hamda ichki va tashqi integratsiyalashganligini;**
- **tarmoqqa davlat rahbarligini, amalga oshirilayotgan agrar-iqtisodiy islohotlarning mazmuni va mohiyati holatini, ularni rivojlantirish, takomillashtirish yo'llarini, masalalarini ko'rsatib berishni;**
- **qishloq xo'jaligida faoliyat ko'rsatayotgan tadbirkorlik turlari, ularning faoliyatiga baho berish va takomillashtirish yo'llarini belgilashni;**
- **tarmoqning cheklangan yer-suv, mehnat resurslari, investitsiyalar va ulardan tadbirkorlik bilan samarali foydalanish darajasiga iqtisodiy baho berish tartibini o'rganish, ularni takomillashtirish va rivojlantirish yo'llarini asoslab berishni;**

- **tarmoqda mulkchilik shakllarini barpo etilishini va ularga asoslangan tadbirkorlik turlari va ularning faoliyatiga iqtisodiy baho berishni;**
- **tarmoqqa innovatsion texnika va texnologiyalarni, hamda investitsiyalarni jalb etishni, ulardan samarali foydalanish yo`llarini asoslangan holda ko`rsatib berishni;**
- **qishloq xo'jaligida amalga oshirilayotgan doimiy va o'zgaruvchan, o'rtacha xarajatlarni, ularning tarkibi va kamaytirish yo'llarini, yetishtirilgan mahsulotning hajmini, sifatini, samarali taqsimlanishini hamda pul tushumi oqimlarini to`g`ri shaklanishini aniqlashni;**
- **tarmoqda iqtisodiy munosabatlarni amalga oshirishda foydalanilayotgan baholarning tizimini, tarkibini, mazmunini, daromad va foydani aniqlash, ularni oqilona taqsimlash yo'llarini ko'rsatib berishni va boshqa masalalarini o'rgatish zarur.**

«Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti» fani o'zining maqsad va asosiy vazifalarini hal etishda barcha iqtisodiy munosabatlarni dialektik materializm ta'limotlariga asoslanib, empirik holda tadqiq etadi. Amalga oshirilayotgan iqtisodiy voqealarni induktiv hamda deduktiv usullarga asosan o'rganib, iqtisodiy mushohada qilish hamda «analiz», «sintez» usullaridan keng ko'lamda foydalaniladi.

1.4. «Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti» fanining boshqa fanlar bilan bog'liqligi

- ***Fanning predmetini (maqsadini), vazifalarini o'rganishda «Iqtisodiyot nazariyasi», «Makroiqtisodiyot», «Mikroiqtisodiyot», «Dehqonchilik asoslari», «Chorvachilik asoslari», «Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini boshqarish», «Mehnatni tashkil etish, normalashtirish», «Statistika nazariyasi», «Iqtisodiy kibernetika» kabi fanlardan olingan nazariy va amaliy bilimlarga asoslanish maqsadga muvofiqdir. Masalan, makroiqtisod, ya'ni respublika iqtisodini o'rganmasdan, bilmasdan qishloq xo'jaligi iqtisodiyotini, unda amalga oshirilayotgan iqtisodiy o'zgarishlar, ularning ahamiyatini baholab bo'lmaydi. Iqtisodiy qonunlar, kategoriyalarning mazmunini, harakat qilishini o'zlashtirmasdan qishloq xo'jaligidagi iqtisodiy munosabatlar tizimini to'g'ri va samarali amalga oshirish, mehnatni tejash va uning unumdorligi rivojlantirilishini belgilay olish gumon.***

- **Qisqacha xulosalar**
- **Hozirgi davrda, O`zbekiston iqtisodiyotida qishloq xo`jaligining o`rni, hissasi ulkan. U aholini oziq-ovqat, qayta ishlash sanoati korxonalarini esa xom ashyo bilan ta'minlashdek muhim vazifani bajarmoqda. Kelajakda mamlakat iqtisodiyotini yuksaltirish uchun qishloq xo`jaligini rivojlantirish ob'ektiv zarurit hisoblanadi. Bu muammoni samarali hal etish mexanizmlarini, yo`llarini aniqlab olish zarur. Ular esa «Qishloq xo`jaligi iqtisodiyoti» fanida batafsil yoritiladi. Chunki bu fan tarmoqning barqaror iqtisodiy negizini yaratish asosida uni rivojlantirishni ta'minlay olish qobiliyatiga ega bo`lgan iqtisodiy munosabatlar tizimini ilmiy asoslangan holda yaratish va ularni izchillik bilan bosqichma-bosqich hayotga joriy etish usullarini, yo`llarini targ`ib etadi.**

**E'TIBORLARINGIZ UCHUN
RAHMAT!**